

مجتمع آموزش عالی فقه (حجتیه)
مدرسه عالی فقه تخصصی
پایان نامه کارشناسی ارشد رشته فقه اقتصادی

عنوان:

بررسی فقهی الگوهای قرض الحسنه و شیوه های اجرایی آن
از منظر فقه اهل بیت (ع)

استاد راهنما:

حجة الاسلام و المسلمین غلامرضا سرآبادانی «دام عزه»

دانش پژوه:

محمد صالح جوهری

کد کامپیوتری: ۱۲۵۲۸۹۶

آبان ۱۳۹۷

پایه قانون حمایت از مخترعان، مصلحتان و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوطه

اهداء و تقدیم

به پیشگاه مقدس صاحب‌شریعت اسلامی، معلم انسانیت، سید المرسلین و رحمت
للعالمین حضرت محمد مصطفی (ص) و اهل‌بیت (ع) عصمت و طهارت که عالمان و
وارثان حقیقی قرآن کریم می‌باشند.

تشکر و قدردانی

حمد و ستایش بی‌پایان خدای را که انسان را بر احسن تقویم آفریده و به راه راست هدایت می‌کند.

درود و سلام بی‌کران بر پیامبران الهی و ائمه هدی (ع) که راه سعادت را برای انسان هموار نموده‌اند.

تقدیر و تشکر از همه دانشمندان ربانی که ما را در فهم معارف الهی و دینی یاری می‌دهند.

این‌جانب از راهنمایی‌ها و ارشادات استاد گرامی راهنما حضرت حجة الاسلام و المسلمین غلامرضا سرآبادانی، گروه فقه اقتصادی و نیز مدیر محترم مدرسه فقه تخصصی و تمام مسئولان مدرسه تخصصی فقه تشکر و قدردانی می‌نمایم و برای همه آنها از خداوند متعال سلامتی و توفیقات روز افزون را مسئلت دارم.

مسئولیت مطالب مندرج در این پایان نامه به عهده نویسنده
است.

هرگونه استفاده از این پایان نامه با ذکر منبع اشکالی ندارد و
نشر آن در کشور بدون اجازه جامعه المصطفی العالمیه
ممنوع می باشد

چکیده

یکی از امور مورد تاکید اسلام و نیاز جامعه قرض الحسنه است که در آیات متعددی از قرآن کریم و به صورت گسترده در روایات به آن تأکید شده است. در نظام اقتصادی جامعه نیز الگوهای مختلفی از قبیل بانک های قرض الحسنه، موسسات قرض الحسنه، صندوق های قرض الحسنه خانگی و خانوادگی و غیره جهت رفع مشکلات نیازمندان اقدام به پرداخت قرض الحسنه می کنند. هدف این رساله با توجه به تاکید اسلام بر حرمت ربا بررسی فقهی الگوها و شیوه های اجرایی قرض الحسنه از منظر فقه اهل بیت و ارائه راهکارهایی جهت اصلاح آنها می باشد. صندوق های قرض الحسنه در سه بخش جذب سپرده های قرض الحسنه، پرداخت وام های قرض الحسنه و بالاخره دریافت اقساط وام ها صورت می گیرد. بررسی شیوه های مختلف صندوق ها در اجرایی کردن این سه مرحله حاکی از آن است که در برخی موارد مثل پرداخت جایزه از طریق شرکت در قرعه کشی و مشروط کردن وام به سپرده گذاری قبلی بنابر برخی دیدگاههای فقهی مورد خدشه بوده و نیازمند اصلاح می باشد اگر چه برخی دیدگاههای فقهی فقها هم آن را در فروع خاصی مورد تایید قرار داده اند همچنین در مواردی برخی کارمزدهای هم که دریافت می شود بیش از حد متعارف بوده و شبهه ربا در آن وارد می باشد. در خصوص جریمه تأخیر نیز که در برخی بانک های قرض الحسنه اعمال می شود اشکالاتی وجود دارد. بنابراین ساختار کلی و منطقی بحث ما در این رساله شامل تبیین اقتصادی و حقوقی الگوها و شیوه های اجرایی مراکز قرض الحسنه و کارکرد آنها در مرحله اول و در مرحله دوم بررسی فقهی آن می شود و در پایان راهکارهایی جهت اصلاح این شیوه ها ارائه کرده ایم.

واژگان کلیدی: قرض ، قرض الحسنه، الگو، فقه اهل بیت، ربا

فهرست مطالب

مقدمه	۱
تبیین موضوع	۱
ضرورت و اهمیت	۲
های تحقیق سؤال	۲
الف) سؤال اصلی	۲
های فرعی ب) سؤال	۲
اهداف تحقیق	۲
پیشینه تحقیق	۲
روش تحقیق	۳
فصل اول: کلیات و مفاهیم	۴
مقدمه	۵
گفتار اول: مفهوم شناسی	۵
۱. قرض الحسنه	۵
۱-۱. تعریف لغوی قرض	۵
۱-۲. تعریف اصطلاحی قرض الحسنه	۶
تعریف قرآنی	۶
تعریف فقهی	۷
تعریف حقوقی	۸
تعریف قانونی	۸
۲. الگو	۹
۳. ربا	۱۱
۵. فقه اهلیت	۱۳
گفتار دوم: کلیات	۱۵

۱۵	۱. شرایط عقد قرض
۱۵	قرض، در اصطلاح، تملیک مال به دیگریست در مقابل ضمان به گونه‌ای که قرض گیرنده متعهد می‌شود مثل مال را در صورت مثلی و یا قیمت آن را در صورت قیمی بودن بردارد.
۱۵	۱-۱. ایجاب در عقد قرض
۱۶	۱-۲. لفظ قبول
۱۶	۱-۳. عقد لازم
۱۷	۱-۴. مثلی بودن یا قیمی بودن، قرض
۱۸	۱-۵. شرایط صحت عقد قرض
۱۹	۱-۶. موضوع مورد قرض
۱۹	۱-۷. شرایط مورد قرض
۲۰	۱-۸. انتقال مالکیت و قرض
۲۱	۱-۹. وظایف قرض دهنده
۲۶	۱-۱۰. ویژگی‌ها و شرایط وام قرض الحسنه
۲۹	۱-۱۱. آداب قرض الحسنه
۳۳	۲. تفاوت قرض با دیگر عقود اسلامی
۳۳	۱. قرض و دین
۳۴	۲. شباهت و تفاوت قرض با بیع
۳۵	۲-۱. قرض، بیع و فاء و بیع عینیه
۳۶	۳. قرض و هبه
۳۷	۴. قرض و ودیعه
۳۸	۵. قرض و عاریه
۳۸	۶. قرض و صدقه
۴۰	۷. قرض الحسنه و انفاق
۴۳	فصل دوم: الگوهای قرض الحسنه و شیوه های اجرایی آن
۴۴	مقدمه
۴۴	گفتار اول: الگو های صندوق های قرض الحسنه
۴۴	صندوق های قرض الحسنه
۴۶	۱. صندوق های قرض الحسنه خانوادگی و دوستانه
۴۶	۲. صندوق های قرض الحسنه مساجد و حسینیه ها

۴۶	۳. صندوق های قرض الحسنه ادارات و تعاونی های اعتبار صنفی	۴۶
۴۷	۴. صندوق های قرض الحسنه عام	۴۷
۴۸	۴-۱. صندوق های قرض الحسنه معاونت	۴۸
۴۹	۴-۲. صندوق های قرض الحسنه تعاون	۴۹
۵۰	۴-۳. صندوق های قرض الحسنه بزرگ	۵۰
۵۰	گفتار دوم: شیوه های اجرایی قرض الحسنه	۵۰
۵۲	۱. شیوه های جذب سپرده	۵۲
۵۴	۲. شیوه های پرداخت وام قرض الحسنه	۵۴
۵۴	۳. شیوه های بازپرداخت وام	۵۴
۵۵	۳-۱. وثیقه و ضمانت	۵۵
۵۷	۳-۲. اشتراط خسارت تأخیر	۵۷
۵۸	۳-۳. شرط پرداخت جریمه دیرکرد	۵۸
۶۰	۳-۴. شرط پرداخت قرض بدون بهره	۶۰
۶۰	گفتار سوم: شیوه های اجرایی الگوهای قرض الحسنه	۶۰
۶۱	شیوه اجرایی صندوق های قرض الحسنه	۶۱
۶۲	شرایط و چگونگی پرداخت وام توسط صندوق ها	۶۲
۶۴	فصل سوم: بررسی فقهی شیوه های اجرایی قرض الحسنه از منظر فقه اهلیت (ع)	۶۴
۶۵	مقدمه	۶۵
۶۵	گفتار اول: نقاط قوت شیوه های قرض الحسنه در عرصه های مختلف از منظر فقه اهلیت (ع)	۶۵
۶۵	۱. نقاط قوت اقتصادی قرض الحسنه	۶۵
۶۶	۱-۱. مشارکت مردم در تولید	۶۶
۶۷	۱-۲. کاهش فقر در جامعه	۶۷
۶۸	۱-۳. کاهش هزینه های دولت اسلامی	۶۸
۶۹	۱-۴. قرض الحسنه نقطه قوت بانکداری اسلامی	۶۹
۷۱	۱-۵. قرض الحسنه عامل حذف ربا	۷۱
۷۲	۱-۶. نقاط قوت صندوق های قرض الحسنه خانوادگی و دوستانه	۷۲
۷۲	۲. نقاط قوت تربیتی قرض الحسنه	۷۲
۷۲	۲-۱. زنده کردن روح عطا و ترحم	۷۲
۷۳	۲-۲. وسیله نزدیک شدن به خدا	۷۳
۷۳	۲-۳. آزمایش الهی	۷۳
۷۴	۲-۴. راهی به سوی بهشت	۷۴
۷۵	۲-۵. انجام عمل معروف	۷۵
۷۵	۲-۶. پس انداز فراز و نشیب روزگار	۷۵
۳	نقاط قوت اخلاقی و اجتماعی قرض	۳
الحسنه		۷۵

..... ۳-۱. حفظ کرامت انسان	۷۵
..... ۲-۳. تألیف قلوب	۷۷
..... ۳-۳. آرامش فرد و جامعه	۷۸
..... ۳-۴. پاکی و آراستگی انسان	۷۸
..... گفتار دوم: نقاط ضعف شیوه ها از منظر فقه اهلیت	۷۹
..... شرط سپرده برای ارائه تسهیلات قرض الحسنه ۱	۷۹
..... ۲. شرط مصرف وام قرض الحسنه در مصارف مشخص	۸۳
..... ۳. لحاظ شرط سود برای شخص ثالث از سوی وام دهنده	۸۵
..... ۴. مشروط نمودن پرداخت قرض الحسنه به واریز نمودن مبلغ قابل توجه	۸۵
..... ۶. مشروط نمودن پرداخت قرض الحسنه به پرداخت حق الزحمه	۸۶
..... ۷. مشکل تاخیر باز پرداخت دین و قرض	۸۷
..... عوامل تاخیر پرداخت بدهی	۸۸
..... ۷-۱. ناتوانی	۸۸
..... ۷-۲. تغییر شرایط اقتصادی	۸۸
..... ۷-۳. تخلف و نقص تعهد	۸۹
..... ۷-۴. آثار اجتماعی و اقتصادی تاخیر در پرداخت دیون	۸۹
..... ۷-۵. اختلال در برنامه های اقتصادی، صندوق ها و موسسات مالی	۸۹
..... ۷-۶. خسارت اقتصادی طلبکاران	۹۰
..... ۷-۶-۱. خسارت های ناشی از ورشکستگی موسسات	۹۰
..... ۷-۶-۲. خسارت ناشی از هزینه هایی قضایی	۹۰
..... ۷-۶-۳. خسارت ناشی از کاهش ارزش پول	۹۰
..... ۷-۶-۴. خسارت ناشی از عدم النفع	۹۱
..... ۷-۷. گسترش تخلفات مالی و سلب اعتماد عمومی	۹۱
..... ۷-۸. سنگین شدن وثیقه ها و ضمانت ها	۹۲
..... ۷-۹. افزایش نرخ سود تسهیلات بانکی	۹۲
..... فصل چهارم: راهکارهای حل مشکلات قرض الحسنه در فقه اهلیت (ع)	۹۳
..... مقدمه	۹۴
..... گفتار اول: راهکارهای حل مشکلات اجرایی از منظر فقه اهلیت	۹۴
..... ۱- تشویق به عرضه	۹۴
..... ۲- انذار از عدم عرضه	۹۵
..... رفع مشکل عرضه ۳	۹۶
..... ۴. کنترل تقاضا	۹۷

۹۹	۵. حساب های قرض الحسنه در بانکداری اسلامی
۱۰۱	۶. تبیین وظیفه بانکداری اسلامی در مورد قرض الحسنه با توجه به قانون بانکداری بدون ربا
۱۰۲	۷. راهکارهای ترویج قرض الحسنه
۱۰۲	۷-۱. بالا بردن سطح آگاهی مردم نسبت به جایگاه واقعی قرض الحسنه
۱۰۵	۷-۲. آشنا کردن مردم با فرهنگ قرض حسن
۱۰۷	۷-۳. تقویت انگیزه های معنوی مردم
۱۰۸	۷-۴. مطرح کردن برخی از پشتوانه های اعتقادی و فرهنگی قرض الحسنه
۱۰۹	۷-۵. افزایش فعالیت های علمی فرهنگی در جهت ارتقاء آگاهی مردم
۱۰۹	۷-۶. آموزش و تعلیم فرهنگ قرض الحسنه در سنین مختلف
۱۱۰	۷-۷. آسیب شناسی عمل کردهای مرتبط با قرض الحسنه
۱۱۱	گفتار دوم: راهکارهای حل مشکلات فقهی از منظر فقه اهلبیت
۱۱۱	شرطهای ضمن عقد قرض در قرض الحسنه
۱۱۱	۱. شرط مدت
۱۱۵	۲. تعجیل مؤجل به اسقاط مقداری از قرض (کاهش بدهی در مقابل تعجیل مدت)
۱۱۷	۳. شرط زیادی
۱۲۱	۴. پرداخت و دریافت زیادی بدون شرط
۱۲۲	۵. امید و علم به زیادی بدون شرط قبلی
۱۲۵	۶. شرط بیع محاباتی
۱۲۷	معامله‌ی محاباتی به شرط قرض
۱۲۹	۷. قرض به شرط رهن
۱۳۰	۸. توافق ضمنی بر زیادی قرض
۱۳۱	۹. زیادی بدون شرط در قرض
۱۳۴	نتیجه
۱۳۸	منابع و مأخذ

مقدمه

دین اسلام در حوزه اقتصاد برای رفع نیازهای جامعه تدابیری را پیش بینی نموده است که از جمله آنها قرض الحسنه می باشد قرض الحسنه در نظام مالی اسلامی در کنار صدقات، عقود مبادله ای و مشارکتی بعنوان یکی از جایگزین های ربا در تخصیص منابع معرفی شده است.

قرض عقدی است که به موجب آن یکی از دو طرف، مقدار معینی از مال خود را به طرف دیگر تملیک می کند که طرف یاد شده مثل آن را از حیث مقدار، جنس و وصف رد نماید، و در صورت تعدّر رد مثل، قیمت یوم الرّد را بدهد.

از دیدگاه منابع اولیه امامیه قرض دادن یک درهم برابر هجده درهم است در حالی که یک درهم صدقه برابر ده درهم می باشد، شرط کردن نفع در ضمن قرض جایز نیست و از این رو ربای قرضی ملکیت آور نمی باشد؛ زیرا از قرضی که باعث جلب منفعتی گردد نهی شده است. مقترض با قرض مالک مورد قرض می شود، بنابراین او می تواند مثل آن را رد نماید اگرچه قرض دهنده رضایت ندهد و شرط کردن مدت در قرض الزام آور نمی باشد زیرا از نظر اکثر فقها قرض عقدی جایز است.

هدف این نوشتار، بررسی فقهی الگوها و شیوه های اجرایی قرض الحسنه در عرصه های مختلف با توجه به تاکید اسلام بر حرمت ربا می باشد. لذا در این راستا، با روش توصیفی و تحلیل محتوای آموزه های فقه اهلیت^β به تجزیه و تحلیل الگوها و شیوه های اجرایی قرض الحسنه در فقه اهلیت^β پرداخته ایم.

تبیین موضوع

نیاز مبرم جامعه به قرض الحسنه و تاکید اسلام بر این امر و گستردگی آن در روایات متعدد، لزوم بررسی آن از نگاه فقهی را بیش از پیش نمایان می سازد؛ از طرفی الگوهای مختلفی از این نهاد دینی در عرصه های مختلف از قبیل بانکهای قرض الحسنه و موسسات و صندوق های قرض الحسنه و صندوق های قرض الحسنه خانگی و خانواده ای جهت رفع مشکلات نیازمندان استفاده می شود، و جای دارد که این الگوها به لحاظ شیوه های اجرایی مختلفی که دارند بر مبنای فقه اهل بیت^β و نظریات فقیهان مورد بررسی و تطبیق قرار گیرد. در برخی از این روشها به میزان ذخیره و پس انداز افراد امتیاز داده شده و بر اساس آن قرض داده می شود. گاه قرض به شرط قرض است و گاه بانک وکیل در اعطای قرض به دیگران و گرفتن قرض از دیگران برای مشتری می شود و همچنین بررسی

فقهی جامع همه شیوه های قرض الحسنه به کار گرفته شده در عرصه های مختلف، ضرورتی است که بدان پرداخته نشده است

ضرورت و اهمیت

توجه به پیامدهای ناگوار ربا و نشان دادن موارد و مصادیق آن و دقت در الگوها و شیوه های قرض الحسنه می تواند راهگشای نظام بانکداری اسلامی باشد این نوع مباحث اقتصادی از بحث های جذاب، حساس و کاربردی اسلام است که در فقه اهلیت β نیز ارائه شده که ضرورت و اهمیت توضیح و تفسیر آن را با توجه به نیاز روزمره و امروزی آن در جوامع مختلف دو چندان می کند.

سؤال های تحقیق

الف) سؤال اصلی

دیدگاه فقه اهل بیت β در خصوص الگوهای مختلف قرض الحسنه و شیوه های اجرائی آن چیست؟

ب) سؤال های فرعی

۱. مفهوم حکم، الگوهای قرض الحسنه و شیوه های اجرائی چیست؟
۲. الگوهای قرض الحسنه بانکی، موسسات مالی و خانگی و شیوه های اجرایی آن چیست؟
۳. بررسی فقهی شیوه های قرض الحسنه، موسسات مالی و خانگی چیست؟
۴. راهکار های حل مشکلات قرض الحسنه، موسسات مالی و خانگی چیست؟

اهداف تحقیق

بررسی فقهی جامع الگوها و شیوه های اجرایی قرض الحسنه در عرصه های مختلف با توجه به تاکید اسلام بر حرمت ربا هدف اصلی از تدوین این رساله می باشد.

پیشینه تحقیق

بحث قرض الحسنه از زمان نزول آیات قرآن مطرح بوده و بعدها اهلیت β نیز به این مبحث پرداخته اند از لحاظ نگارش آثار مرتبط با موضوع این تحقیق می توان کتب ذیل را بر شمرد:

قرض الحسنه و آثار آن در زندگی از زبان آیات و روایات به نویسندگی ظاهر حبیبی

درآمدی بر جایگاه قرض الحسنه در اسلام و اثرات اقتصادی آن به نویسندگی اکبر کمیجانی
جایگاه قرض الحسنه در پیشبرد اهداف جهاد اقتصادی به نویسندگی حسینعلی مهربانی
تبیین جایگاه قرض الحسنه در اندیشه اسلامی به نویسندگی احمد ابراهیمی هرستانی
راه کارهای احیای قرض الحسنه در جامعه اسلامی به نویسندگی مهدی آقا بابایی

روش تحقیق

روش این تحقیق از لحاظ علمی، روش توصیفی، تحلیلی می‌باشد و از لحاظ ابزاری، روش
کتابخانه‌ای می‌باشد که در آن با مراجعه به کتاب‌ها، مقالات، پایان‌نامه‌ها، سی‌دی‌ها و فیش‌برداری
سپس مطابق سرفصل‌ها تنظیم آن به عمل می‌آید.

فصل اول: کلیات و مفاهیم

مقدمه

در این فصل به بررسی مهم ترین مفاهیم مرتبط با موضوع پایان نامه می پردازیم و سپس به بحث پیرامون کلیات مرتبط با این مبحث خواهیم پرداخت.

گفتار اول: مفهوم شناسی

۱. قرض الحسنه

قرض به عنوان یکی از عقود معاملاتی مطرح است و دارای احکام مخصوص به خود می باشد. متون دینی با امضای این قرارداد عقلایی برای صحت آن شرایطی را هم چون بدون ربا بودن ذکر کرده اند. اما آن چه در این جا به عنوان یک رفتار مورد بررسی قرار گرفته است «قرض الحسنه» می باشد، که نوع خاصی از قرض است.

۱-۱. تعریف لغوی قرض

قرض در لغت به معنای بریدن، قطع کردن، پاداش دادن، شعر گفتن، وام دادن و «چیزی از کسی گیرند تا پس دهند، خواه پول یا جز آن باشد» به کار می رود. این رفتار اقتصادی را قرض می نامند، بدان خاطر که انسان با قرض دادن، مقداری از مال خود را جدا و از خود دور می سازد. معادل این کلمه در فارسی، وام است که کمتر به کار می رود.^۱ در لغت عرب آمده است:

القرض ما تعطیه ليقضیکه و اصله القطع فهو قطعیه من مال مالک باذنه علی ضمان مثله و المقرض من هذا اخذ ... کل ما یلتمس عند الجزا ... قرضته اقرضه و جازيته ... السیر فی البلاد ... قرض فی سیره یقرض قرضاً، عدل یمنه و یسره؛^۲

۱. محمد معین، فرهنگ فارسی معین، ج ۲، ص ۲۶۵۸

۲. فخرالدین طریحی، مجمع البحرین، ج ۴، ص ۲۲۶

قرض چیزی است که آن را به غیر خودت می‌دهی و معنای اصلی قرض در لغت بریدن مالی است که مالک با رضایت آن را از مال خود جدا می‌کند و به دیگری واگذار می‌کند به شرط اینکه مثل آن را به عهده گیرد و مقراض به معنای قیچی از قرض به همین معنا گرفته شده و معانی دیگر قرض عبارتند از: هر چیزی که به آن، طلب پاداش شود «قرضته» یعنی «جایزه» پاداش دادم او را. مسافرت کردن در شهرها، قرض در سیر، یعنی انحراف و روی کردن به چپ و راست.

قرض از جهت این که جدا کردن مال از صاحب مال برای پرداختن به نیازمند است به آن «قرض» گویند. و از جهت این که، احسان و نیکی از صاحب مال برای نیازمند به همسان رفتاری و موااسه با اوست «قرض» گویند. پس هر دو ویژگی در قرض جمع گردیده است.^۱

۱-۲. تعریف اصطلاحی قرض الحسنه

تعریف قرآنی

آن مالی را که آدمی به دیگری می‌دهد به شرط آن که مثل آن را پس دهد، قرض می‌نامند.^۲ «و هزینه‌ای که مومنین در راه خدا خرج می‌کنند، مانند قرض گرفتن خودش می‌شمارد که همان قرض الحسنه است.»^۳

پس در تعریف قرض الحسنه می‌توان گفت هر وامی که برای خشنودی خدا و بدون درخواست سود به مومنان برای نیازمندی آنان پرداخت گردد.^۴

۱. محمد رشید علی بوغزازه الجزائری، عقد القرض و مشکله الفایده، ص ۲۵

۲. سیدمحمدحسین طباطبایی، تفسیر المیزان، ترجمه سیدمحمدباقر همدانی، ج ۱۹، ص ۲۷

۳. همان، ج ۲، ص ۴۳۰

۴. ابی علی فضل ابن حسن طبرسی، مجمع البیان، ج ۱، ص ۴۳۹

تعریف فقهی

میان کاربرد واژه در لغت، حقوق و فقه و همچنین عرف، ارتباط تنگاتنگی است و نمی‌توان هیچ یک را جلوتر از دیگری به شمار آورد. بنابراین، برداشتهای لغوی، عرفی و حقوقی برای روشن شدن معنای فقهی است.

در فقه، قرض به عنوان یکی از عقود، در ابواب معاملات مطرح است و بسیاری از فقیهان به جهت روشن بودن تعریف قرض از آن چشم می‌پوشند، لیکن برخی از دین پژوهان و فقیهان کوشیده‌اند تا تعریف روشنی برای این پدیده عرفی ارائه کنند.

صاحب جواهر:

وهو معروف ائبه الشارع متاعا للمحتاجین مع رد عوضه فی غیر المجلس غالباً و إن کان من النقدین رخصه.

قرض به همان معنای معروف و شناخته شده است که شارع آن را پذیرفته است. به این صورت که کالایی به شخصی که به آن نیاز دارد، داده شود به شرط اینکه عوض آن به صاحبش برگردانده شود که باز پرداخت آن بیشتر در زمان دیگری، جز زمان تحویل است هر چند که طلا و نقره باشد.^۱

محقق خوانساری :

حقیقت قرض این است که مالی بر وجه ضمان نه بر وجه رایگان به ملکیت دیگری درآید.^۲

امام خمینی (ره):

و هو تملیک مال لآخر بالضمن بان یکون علی عهده اداء بنفسه او بمثله او قیمته.

۱. محمد حسین نجفی، جواهر الکلام، ج ۲۵، ص ۱

۲. سیدمحمد خوانساری، جامع المدارک، ج ۳، ص ۳۲۷

قرض، تملیک مال به دیگری به شرط ضمان است بدین صورت که قرض کننده متعهد می‌گردد که خود آن مال یا مثل و یا قیمت آن را بپردازد.^۱
آقای سیستانی نیز این تعریف را بیان کرده‌اند.^۲

بجنوردی :

القرض عبارة عن تملیک مال للآخر بالضمن و ربما یقال بدل قولنا بالضمن بعوضه الواقعی؛^۳
قرض ملک ساختن مالی برای دیگری در برابر ضمانت او و گاهی به جای «بالضمن» «بعوضه الواقعی» یعنی در برابر بدل واقعی آن، آورده می‌شود.

تعریف حقوقی

قرض، عقدی است که به موجب آن یکی از طرفین مقداری معینی از مال خود را به طرف دیگر تملیک می‌کند که طرف مزبور مثل آن را از حیث مقدار و جنس و وصف رد نماید و در صورت تعذر مثل قیمت یوم الرد را بدهد.^۴

تعریف قانونی

در ماده ۱۵ آیین نامه فصل سوم قانون عملیات بانکی بدون ربا، با افزودن کلمه «حسنه» به دنبال «قرض»، قرض الحسنه به شرح زیر تعریف شده است:

قرض الحسنه، عقدی است که به موجب آن یکی از طرفین (قرض دهنده) مقدار معینی از مال خود را به طرف دیگر (قرض گیرنده) تملیک می‌کند که قرض گیرنده مثل و یا در صورت عدم امکان، قیمت آن را به قرض دهنده رد نماید.^۱

۱. امام خمینی (ره)، تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۵۶۷

۲. سیدعلی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۲، ص ۲۸۱

۳. سید میرزا حسین بجنوردی، القواعد الفقیهه، ج ۵، ص ۱۵۶

۴. سیدحسن امامی، حقوق مدنی ج ۲، ص ۲۳۷

۲. الگو

الگو؛ که در روانشناسی، اقتصاد، جامعه‌شناسی و ارتباطات بسیار بکار می‌رود علاوه بر معنای طرح و برنامه قابل اجرا و تکرار، معنی نمونه انسانی ارزشها و هنجارها و اخلاقیات را نیز می‌دهد. «الگو: معنای مدل، گونه و هنجار از آن برمی‌آید، الگو آن چیزی است شکل گرفته در یک گروه اجتماعی، به این منظور که به عنوان راهنمای عمل در رفتارهای اجتماعی به کار آید.»^۲

الگو در فرهنگ پارسی و روانشناسی و تربیت، مفهوم گسترده‌ای دارد. دهخدا برای آن معانی: روئیر، مدل، سرمشق، مقتدا، اسوه، قدوه، مثال و نمونه را آورده است.^۳

واژه مدل هم تقریباً مترادف الگوست و در مباحث جامعه‌شناسی به کار می‌رود. بر این اساس، مدل‌سازی modeling یکی از روشهای تثبیت یا تغییر رفتارها و هنجارها به شمار می‌رود. بنابر فرهنگ علوم رفتاری، هدف‌سازی یا سرمشق‌سازی یکی از فنون رفتاردرمانی است که برای تغییر و تعدیل رفتار در ضمن یادگیری و با فرصت و امکان دادن به فرد به کار می‌رود که از کسی تقلید کند.^۴ اسوه: معادل عربی الگو، اسوه است که قرآن، آن را به کار برده و شهرت بخشیده است. «لغت‌نامه‌هایی همچون دهخدا و لسان العرب، مفهوم مقتدا و پیشوا و پیشرو را برایش ذکر کرده‌اند.»^۵

راغب اصفهانی مفهوم جامعتری را ارائه داده، آنجا که می‌گوید؛

«اسوه و اسوه آن حالتی است که انسان در پیروی از دیگری به خود می‌گیرد؛ چه در امری خوب یا بد باشد، لذا قرآن درباره پیامبر فرموده: «لقد کان لکم فی رسول الله اسوه حسنه برای شما در رسول خدا حالت پیروی خوبی است.»^۱

۱. محمودرضا خاوری، حقوق بانکی، ص ۳۲۳

۲. الن بیرو، فرهنگ علوم اجتماعی، ترجمه باقرساروخانی، ص ۱۲۴

۳. دهخدا، لغت‌نامه دهخدا، ذیل واژه.

۴. شعاری‌نژاد، فرهنگ علوم رفتاری، حرف m

۵. دهخدا، لغت‌نامه دهخدا، ذیل واژه؛ ابن منظور، لسان العرب، ذیل واژه